

KVALITETNO
OBRAZOVANJE ZA SVE

VODIČ
za podsticanje
demokratske
kulture
u školama

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savet Evrope

Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ni Saveta Evrope.

Dozvoljena je reprodukcija izvoda (do 500 reči), osim za komercijalne svrhe, pod uslovom da je očuvan integritet teksta, da se odlomak ne koristi izvan konteksta, da ne daje nepotpune informacije niti na neki drugi način dovodi čitaoca na pogrešne zaključke o njegovoj prirodi, obimu ili sadržaju teksta. Izvor teksta je uvek obavezno navesti na sledeći način "© Savet Evrope, 2023". Sve druge zahteve za reprodukciju/prevod dela i celog teksta, treba uputiti Direktoratu za komunikacije, Savet Evrope (F-67075 Strasbourg Cedex ili na publishing@coe.int).

Svu ostalu korespondenciju koja se odnosi na ovu publikaciju treba uputiti na adresu Odeljenja za obrazovanje, Savet Evrope.

Council of Europe
Education Department, Avenue de l'Europe,
F-67075 Strasbourg Cedex,
France

Dizajn: MaxNova Creative
Naslovna fotografija: <https://www.shutterstock.com/>

© Savet Evrope, septembar 2023. Sva prava zadržana.
Licencirano Evropskoj uniji pod uslovima.

Република Србија

МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ

Publikacija je nastala u saradnji sa Ministarstvom prosvete.

**KVALITETNO
OBRAZOVANJE ZA SVE**

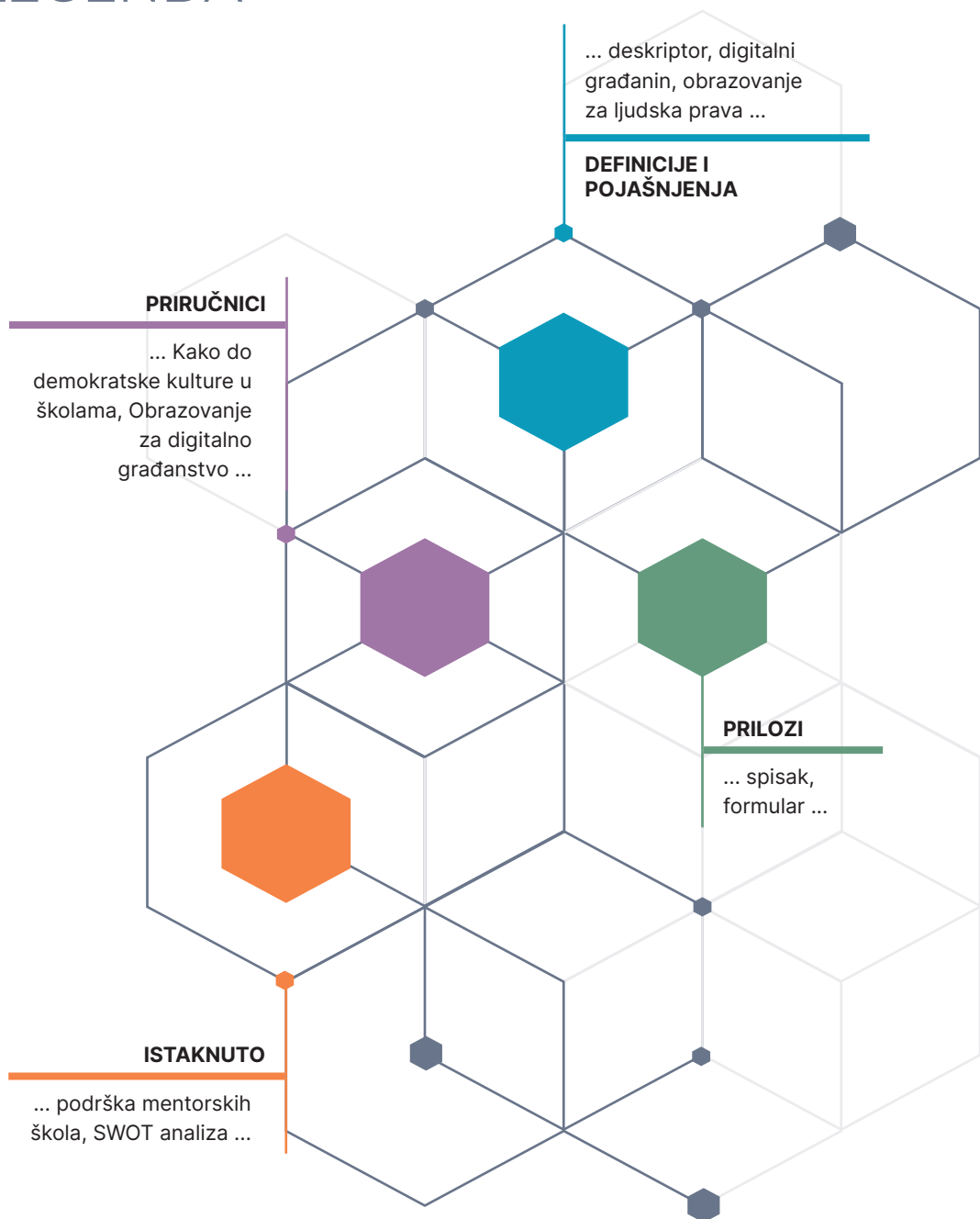
VODIČ
za podsticanje
demokratske kulture
u školama

SADRŽAJ

OSNOVNE INFORMACIJE	6	Izrada akcionog plana škole	33
ZAŠTO I KOJE KOMPETENCIJE RAZVIJAMO?	9	Sprovođenje aktivnosti i obeležavanje Dana obrazovanja za demokratsku kulturu i izveštavanje	34
OBRAZOVANJE KOJE PODRŽAVA DEMOKRATIJU, LJUDSKA PRAVA I VLADAVINU PRAVA	12	KOLIKO JE ŠKOLA NAPREDOVALA U RAZVOJU KOMPETENCIJA ZA DEMOKRATSKU KULTURU? UPUTSTVO ZA ŠKOLE ZA SPROVOĐENJE PROCESA SAMOVREDNOVANJA	36
REFERENTNI OKVIR KOMPETENCIJA ZA DEMOKRATSKU KULTURU	15	JOŠ KORISNIH MATERIJALA	37
RAZVIJANJE ŠKOLSKE DEMOKRATSKE KULTURE – PRISTUP CELE ŠKOLE	19	PRILOZI	42
Aktivnosti u nastavi i učenju	21	Prilog 1 – Spisak mentorskih škola	43
Vannastavne aktivnosti	22	Prilog 2 – Formular za akcioni plan škole	45
Aktivnosti u lokalnoj zajednici	22	Prilog 3 – Formular za strateški plan škole	48
Onlajn ili hibridne aktivnosti	23	Prilog 4 – Formular za izveštavanje svih škola	54
MATERIJALI SAVETA EVROPE	24	Prilog 5 – Formular za samovrednovanje	57
ŠTA TREBA ŠKOLA DA URADI DA BI PODSTICALA DEMOKRATSKU KULTURU	31		
Saradnja sa mentorskom školom	32		

LEGENDA

OSNOVNE INFORMACIJE

Projekat „Kvalitetno obrazovanje za sve“ je zajednički projekat Saveta Evrope i Evropske unije koji se sprovodi u okviru Programa Evropske unije i Saveta Evrope pod nazivom „Horizontal facility za Zapadni Balkan i Tursku – treća faza“ čiji je opšti cilj podsticanje demokratske kulture u školama, kroz primenu Referentnog okvira kompetencija za demokratsku kulturu Saveta Evrope.

**Projekat „Kvalitetno obrazovanje za sve“ promov-
iše kvalitetno obrazovanje pružanjem podrške
školama u njihovim naporima u pogledu borbe za
uklanjanje predrasuda i diskriminatornih pristupa
osetljivim grupama, kao i prevenciji nasilja u škol-
ama, kroz razvijanje demokratske školske kulture.**

Projekat koristi Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu za sistematsku podršku na dva nivoa – školskom i na nivou obrazovnih politika.

Projekat „Kvalitetno obrazovanje za sve“ je baziran na iskustvu pilot projekta

„Podsticanje demokratske kulture u školama“

koji je u sistem obrazovanja uveo Model kompetencija za demokratsku kulturu, pilotirajući aktivnosti u 20 osnovnih i srednjih škola širom Srbije.

Projekat
„Kvalitetno obrazovanje za sve“
ima tri ključna cilja:

2

Drugi projektni cilj se odnosi na implementaciju preporuka iz dokumenta „Preporuke kreatorima obrazovnih politika“ koji je razvijen u saradnji sa glavnim partnerima u okviru prethodnog projekta

1

Prvi se odnosi na izgradnju kapaciteta škola da razvijaju kompetencije za demokratsku kulturu kod učenika i doprinose demokratskoj školskoj kulturi

3

Treći projektni je usmeren na povećanje svesti obrazovnih stručnjaka, škola i širih zajednica o vrednostima demokratske kulture u obrazovanju sa svrhom smanjenja diskriminacije i pronalaženjem novih načina za jačanje školskog etosa.

2017
-2019

Pilot projekat „Podsticanje demokratske kulture u školama“ (2017-2019) je za cilj imao primenu Referentnog okvira kompetencija za demokratsku kulturu na nivou politika i nivou škola. Na nivou politika, to je značilo uvezivanje pomenutih kompetencija sa planovima i programima nastave i učenja, gde je glavnu ulogu imao Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja, dok je na nivou škola podrazumevalo razvijanje kompetencija za demokratsku kulturu kroz aktivnosti u okviru nastave i učenja, vannastavnih aktivnosti i u saradnji sa lokalnom zajednicom.

2019
-2022

Projekat „Kvalitetno obrazovanje za sve“ (2019-2022) nastavio je rad na ostvarenju istih ciljeva, u proširenom obimu – obuhvatio je ukupno 60 škola, škole iz pilot projekta su preuzele mentorsku ulogu, a Zavod za unapređivanje obrazovanja i vaspitanja je nastavio rad na povezivanju kompetencija za demokratsku kulturu sa planovima i programima nastave i učenja.

2023
-2026

Nova trogodišnja faza projekta „Kvalitetno obrazovanje za sve“ ima za cilj da dobre prakse i iskustva škola u razvijanju demokratske školske kulture prenese dalje, ka novim školama širom Srbije, te da u najvećoj mogućoj meri proširi, uspostavi ili dodatno učvrsti demokratsku kulturu u novim školama. Da bi se to ostvarilo, projekat ima podršku ukupno **36 mentorskih škola** (prilog 1) koje su se pokazale kao izuzetne u prethodnim fazama projekta, od kojih većina već petu godinu za redom radi na razvijanju kompetencija za demokratsku kulturu i koje će, kroz proces mentorstva, preneti svoja znanja i iskustva novim školama.

Generalno govoreći, uloga novih škola, škola koje žele da podstiču demokratsku kulturu, je da, u saradnji sa mentorskim školama, definišu akcioni plan te isti realizuju, što podrazumeva sprovođenje aktivnosti u nastavi i učenju, vannastavnih aktivnosti kao i aktivnosti u lokalnoj zajednici, uključujući obeležavanje Dana obrazovanja za demokratsku kulturu.

U svetlu uključivanja novih škola, pripremljen je ovaj paket materijala koji ima za cilj da sistematizuje sve aktivnosti, resurse, materijale, prakse i primere i tako bude pomoćno sredstvo novim školama za razvoj i podsticanje demokratske školske kulture.

PODRŠKA MENTORSKIH ŠKOLA

Mentorstvo, interaktivni odnos između onog koji ima znanje i iskustvo i želi da ga prenese i onog koji ima manje znanja i iskustva i želi da stekne novo, zastupljeno je od samog početka sprovođenja projekta. Najpre su tu ulogu imali angažovani stručnjaci koji su intenzivno radili sa 20 pilot škola u okviru projekta „Podsticanje demokratske kulture u školama u Srbiji“, da bi potom 20 škola primenilo sličan model mentorstva u novih 40 škola tokom 2020-2022. godine u projektu „Kvalitetno obrazovanje za sve“.

Škole koje su bile spremne da u potpunosti promovišu koncept demokratske kulture u školi kroz podučavanje, obuku, podizanje svesti, informisanje, kao i kroz prakse i aktivnosti namenjene razvijanju stavova i ponašanja, sada su postale resurs koji ova znanja širi ka novim zainteresovanim školama.

U konačnici, dva projekta „Podsticanje demokratske kulture u školama u Srbiji“ i „Kvalitetno obrazovanje za sve“ iznedrila su ukupno

36

mentorskih škola koje će biti podrška novim školama koje žele da podstiču demokratsku kulturu.

ZAŠTO I KOJE KOMPETENCIJE RAZVIJAMO?

Šta je kompetencija? Podsetimo se! Kompetencija je integrirani skup znanja, veština, sposobnosti i stavova koji omogućuju pojedincu efikasno obavljanje aktivnosti u poslu, u skladu sa očekivanim standardom¹.

Orijentisanost sistema obrazovanja ka kompetencijama je posledica globalnog uverenja da učenici iz sistema obrazovanja treba da izlaze osposobljeni za funkcionisanje u savremenom društvu, te da poseduju ključne veštine, znanja i sposobnosti za učešće u njemu. Ovakvo shvaćene kompetencije izlaze iz okvira tradicionalnih praksi gde učenik uči u okvirima predmeta.

Osnovna promena koju donosi orijentacija ka kompetencijama uopšte, ogleda se u dinamičnijem i angažovanijem kombinovanju znanja, veština i stavova relevantnih za različite realne kontekste koji zahtevaju njihovu funkcionalnu primenu (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja).

To se postiže saradnjom i koordinacijom aktivnosti više nastavnika, odnosno predmeta i inoviranjem načina rad na času, ali i kroz van-nastavne aktivnosti ili aktivnosti u zajednici.

Orijentacija obrazovnog procesa ka kompetencijama ne znači uvođenje novih predmeta niti dodatnih časova tematski posvećenih određenoj kompetenciji.

---

¹ http://noks.mpn.gov.rs/sr_lat/pojmovnik/

NEKI OD OKVIRA KOMPETENCIJE KOJE PREPOZNAJE SISTEM OBRAZOVANJA U SRBIJI

Ključne kompetencije za celoživotno učenje su kompetencije koje odnose na tri životna aspekta - lični razvoj, učešće u društvu, u učešće u svetu rada. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja definiše ključne kompetencije kao „skup integrisanih znanja, veština i stavova koji su potrebni svakom pojedincu za lično ispunjenje i razvoj, uključivanje u društveni život i zapošljavanje.“ (čl. 11).

Opšte međupredmetne kompetencije su ključne kompetencije stavljene u školski kontekst. One se „razvijaju kroz nastavu svih predmeta, primenjive su u različitim situacijama i kontekstima pri rešavanju različitih problema i zadataka, neophodne su svim učenicima za lično ostvarenje i razvoj, kao i uključivanje u društvene tokove i zapošljavanje i čine osnovu za celoživotno učenje.“ (Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja čl. 12)

Digitalne kompetencije nastavnika predstavljaju „skup znanja, veština, stavova, sposobnosti i strategija neophodnih za kvalitetno korišćenje informacionokomunikacionih tehnologija i digitalnih medija, a sa ciljem promišljenog, fleksibilnog i bezbednog unapređivanja procesa nastave i učenja i drugih aktivnosti u vezi sa nastavničkom profesijom u onlajn i oflajn okruženju“ (Okvir digitalnih kompetencija – Nastavnik za digitalno doba 2019)

Evropski okvir ključnih kompetencije za celoživotno učenje je, verovatno, najpoznatiji međunarodni okvir kompetencija, koji je prenet i u zakonodavni sistem Republike Srbije, uvažavajući nacionalne specifičnosti, kao i kontekst formalnog obrazovanja!

Evropski okvir ključnih kompetencije za celoživotno učenje² definiše 8 ključnih kompetencija:

- Kompetencija pismenosti;
- Kompetencija višejezičnosti;
- Matematička kompetencija i kompetencije u nauci i tehnologiji;
- Digitalna kompetencija;
- Interpersonalna, socijalna kompetencija i kompetencija učenja kako se uči;
- Građanska kompetencija;
- Preduzetnička kompetencija;
- Kompetencija kulturne svesti i kulturnog izražavanja.

2 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.189.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2018:189:TOC

Razvijanje ključnih kompetencija nije strano zaposlenima u obrazovnom sistemu u Srbiji. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja je na bazi navedenih ključnih kompetencija definisao opšte međupredmetne kompetencije za nivo osnovnog i za nivo srednjeg obrazovanja (čl. 12), koje su predstavljene u nastavku:

OPŠTE MEĐUPREDMETNE KOMPETENCIJE ZA

kraj obaveznog osnovnog obrazovanja i vaspitanja	kraj srednjeg obrazovanja i vaspitanja
<ul style="list-style-type: none"> ▪ kompetencija za učenje; ▪ odgovorno učešće u demokratskom društvu; ▪ estetička kompetencija; ▪ komunikacija; ▪ odgovoran odnos prema okolini; ▪ odgovoran odnos prema zdravlju; ▪ preduzimljivost i orijentacija ka preduzetništvu; ▪ rad sa podacima i informacijama; ▪ rešavanje problema; ▪ saradnja; ▪ digitalna kompetencija 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kompetencija za celoživotno učenje; ▪ komunikacija; ▪ rad sa podacima i informacijama; ▪ digitalna kompetencija; ▪ rešavanje problema; ▪ saradnja; ▪ odgovorno učešće u demokratskom društvu; ▪ odgovoran odnos prema zdravlju; ▪ odgovoran odnos prema okolini; ▪ estetička kompetencija; ▪ preduzimljivost i preduzetnička kompetencija.

Kompetencije za demokratsku kulturu čine okvir koji je nastao pod okriljem Saveta Evrope a predstavlja težnju da se u formalnom obrazovanju stiču kompetencije koje će se suprotstaviti izazovima sa kojima se današnje društvo suočava. Ti izazovi tiču se demokratske kulture uopšte, a u stvarnom životu to se manifestuje kao netolerancija, diskriminacija, nedostatak empatije, netrpeljivost i predrasude prema manjinskim etničkim i verskim grupama, nizak stepen odaziva birača na izbore, povećano nepoverenje u političare, veliki stepen krivičnih dela iz mržnje, govor mržnje, podrška nasilnom ekstremizmu itd.

Kompetencije za demokratsku kulturu su centralna tačka projekta „Kvalitetno obrazovanje za sve“ i detaljno su predstavljene u ovoj publikaciji, posebno u odeljku Referenti okvir kompetencija za demokratsku kulturu.

OBRAZOVANJE KOJE PODRŽAVA DEMOKRATIJU, LJUDSKA PRAVA I VLADAVINU PRAVA

Savet Evrope, međunarodna organizacija evropskih zemalja koja je nastala 1949. godine, počiva na tri stuba – demokratiji, zaštiti ljudskih prava i vladavini prava. Osnovna polazište Saveta Evrope su da se demokratija, ljudska prava i vladavina prava moraju **konstantno održavati i podsticati**, što je dugoročan proces u kom obrazovanje ima ključnu ulogu!

Obrazovanje igra ključnu ulogu u izgradnji društva kakvog želimo i u pripremi mladih za demokratsko građanstvo.

Obrazovni sistemi treba da pripreme mlade ljude da postanu aktivni učesnici društva i odgovorne individue, naročito u multikulturalnim društvima i društvima koja se brzo menjaju i razvijaju i posebno u vreme ekonomskih i političkih kriza.

Poveljom Saveta Evrope o obrazovanju za demokratsko građanstvo i obrazovanju za ljudska prava³ iz 2010. godine definisano je **obrazovanje za demokratsko građanstvo i obrazovanje za ljudska prava**.

Obrazovanje za demokratsko građanstvo znači obrazovanje, obuku, podizanje svesti, informisanje, praktičnu primenu i aktivnosti koje imaju za cilj da, putem opremanja učenika **znanjem, veštinama, razumevanjem** i razvijanjem njihovih **stavova** i **ponašanja**, osposobe ih da uživaju i brane svoja demokratska prava i odgovornosti u društvu.

3 <https://rm.coe.int/1680487823>

Obrazovanje za ljudska prava znači obrazovanje, obuku, podizanje svesti, informisanje, praktičnu primenu i aktivnosti koje imaju za cilj da, putem opremanja učenika znanjem, veštinama, **razumevanjem** i razvijanjem njihovih **stavova** i **ponašanja**, osposobe ih da doprinesu izgradnji i odbrani univerzalne kulture ljudskih prava u društvu, radi unapređivanja i zaštite ljudskih prava i osnovnih sloboda.

U središtu navedenih definicija pominju se znanja, veštine, stavovi i ponašanja, jednom rečju – kompetencije! Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu nudi odgovor na pitanje kojim kompetencijama se podstiče obrazovanje za demokratsko građanstvo i obrazovanje za ljudska prava.

Pored navedenih, Savet Evrope je u skladu sa društvenom i tehnološkom evolucijom, razvio i koncept **obrazovanja za digitalno građanstvo**, u čijem središtu se nalazi takozvani **digitalni građanin**.

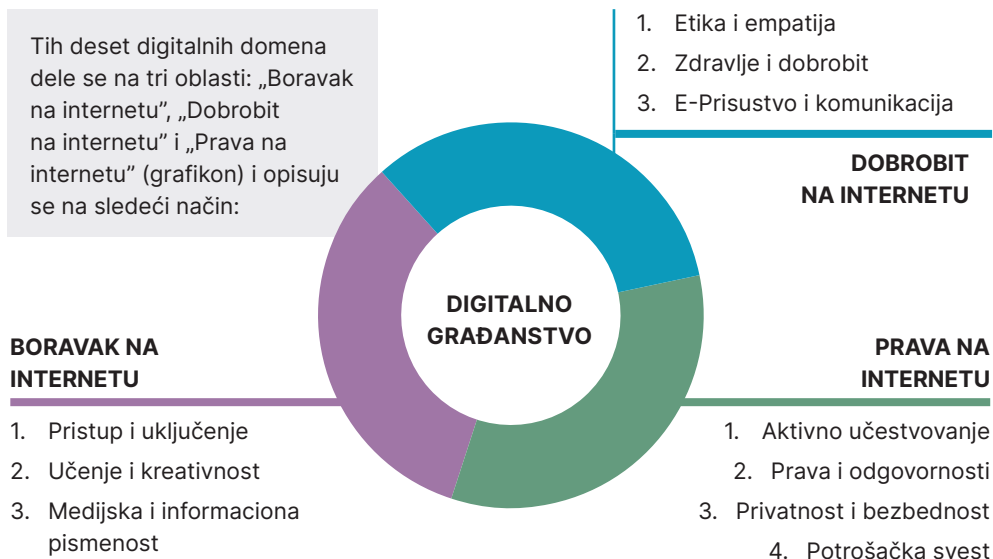

Digitalni građanin je neko ko je, kroz razvoj širokog spektra kompetencija, sposoban da se aktivno, pozitivno i odgovorno angažuje i u onlajn i u oflajn zajednici, bila ona lokalna, nacionalna ili globalna. Digitalni građani znaju ne samo kako da razborito koriste digitalne tehnologije, već i kako da se ponašaju na internetu.

Obrazovanje za digitalno građanstvo podrazumeva osnaživanje učenika kroz obrazovne aktivnosti koje su usmerene ka razvijanju kompetencija za učenje i aktivno učešće u digitalnom društvu. To su kompetencije koje su potrebne da se praktikuju i brane demokratska prava i odgovornosti, odnosno promovišu i štite ljudska prava, demokratija i vladavina prava u onlajn prostoru.

Danas je, više nego ikad, važno da govorimo o digitalnom aspektu obrazovanja za ljudska prava, budući da sa razvojem i dostupnošću informacionih tehnologija, veliki deo aktivnosti dece i mladih se dešava u online okruženju. Deca više nego odrasli integrišu tehnologiju u svoj život i digitalno okruženje posmatraju kao prirodnu dimenziju bivstvovanja. Veća uključenost u online aktivnosti može doneti prednosti ali i izazove sa kojima se suočavaju deca i mladi, njihove porodice, škola i društvo u celini.

Kada je u pitanju koncept obrazovanja za digitalno građanstvo, Savet Evrope je kreirao model za razvoj digitalne kompetencije čiju osnovu čine kompetencije za demokratsku kulturu. Da bi se kompetencije za demokratsku kulturu „smestile“ u digitalno okruženje u kome mladi ljudi danas odrastaju, utvrđen je skup od **10 digitalnih domena**, koji su osnov celokupnog koncepta digitalnog građanstva.

- ▶ **Boravak na internetu** podrazumeva da pojedinac ima pristup digitalnom okruženju, da se angažuje u različitim oblicima učenja i izražava kreativnost, posebno kada koristi digitalne medije.
- ▶ Zarad **dobrobiti na internetu**, potrebno je da pojedinac ima razvijenu etiku ponašanja i empatiju, da vodi računa o zdravlju, posebno u pogledu zavisnosti od onlajn okruženja, kao i da ima razvijene kompetencije kojima će moći da upravlja svojim prisustvom i identitetom u onlajn okruženju.
- ▶ Deo koji se odnosi na **prava na internetu** podrazumeva da digitalni građani znaju koja su im prava i odgovornosti kada stupaju u interakciju sa drugima, da štite lične i tuđe onlajn informacije i da vode računa o bezbednosti na internetu i da su digitalni građani istovremeno i potrošači, konzumenti interneta.

Svaki od navedenih koncepata, Savet Evrope je pripremio **priručnike za nastavnike** koji su navedeni i opisani u ovog publikaciji u sekciji „Materijali Saveta Evrope“.

REFERENTNI OKVIR KOMPETENCIJA ZA DEMOKRATSKU KULTURU

Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu Saveta Evrope nastao je kao rezultat uverenja da je svrha obrazovanja, između ostalog, da osposobi učenike za demokratsko društvo, odnosno za kompetentno učešće u demokratskoj kulturi, kulturološki raznovrsnim i kompleksnim društvima koja se nalaze u stalnoj promeni.

Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu Save-ta Evrope je rezultat širokih konsultacija i provera sprovedenih u zemljama članicama Saveta Evrope i izgrađen je na demokratskim i principima ljudskih prava.

Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu se sastoji od tri komponente:

1

Prva komponenta je **Model kompetencija za demokratsku kulturu**, koji sadrži 20 kompetencija grupisanih u četiri široka klastera: vrednosti, stavovi, veštine i znanje i kritičko razumevanje. Model je detaljno opisan u prvoj knjizi Referentnog okvira – Kontekst, koncept i model.

Kao takav, Referentni okvir je **baziran na principima inkluzivnog obrazovanja**, odnosno obrazovanja koje je u ujednačenom kvalitetu svima dostupno.

Ovaj model predstavlja srce Referentnog okvira i projekta „Kvalitetno obrazovanje za sve“ i čini osnov na kome nove škole grade ciljeve koje žele da postignu u projektu.

KOMPETENCIJE

- Vrednovanje ljudskog dostojanstva i ljudskih prava
- Vrednovanje kulturne raznolikosti
- Vrednovanje demokratije, pravde, poštenja, jednakosti i vladavine prava

- Otvorenost prema drugim kulturama kao i drugim uverenjima, pogledima na svet i praksama
  - Poštovanje
  - Građanski duh
  - Odgovornost
- Samoefikasnost
  - Tolerancija prema dvosmislenosti

VREDNOSTI

VEŠTINE

- Autonomne veštine učenja
- Veštine analitičkog i kritičkog razmišljanja
- Veštine slušanja i opažanja
- Empatija
- Fleksibilnost i prilagodljivost
- Jezičke, komunikativne i višejezične veštine
- Veštine za saradnju
- Veštine za rešavanje sukoba

STAVOVI

- Znanje i kritičko razumevanje sebe
  - Znanje i kritičko razumevanje jezika i komunikacije
- Znanje i kritičko razumevanje sveta: politike, prava, ljudskih prava, kulture, religije, istorije, medija, ekonomije, okoline, održivosti

ZNANJE I KRITIČKO RAZUMEVANJE

2

Drugu komponentu čine **deskriptori kompetencija**, čija je svrha da zaposlenima u školama pomognu da bolje razumeju ishode koje mogu postići kada razvijaju određene kompetencije, te da planiraju nastavu i procenjuju ostvarenost planiranih ishoda.

Deskriptori su opisani u drugoj knjizi Referentnog okvira – Deskriptori kompetencija za demokratsku kulturu.

Deskriptor je izjava koja opisuje ponašanje koje se može oceniti i posmatrati a koje demonstrira dostignuće ili postignuće određenog nivoa ovladavanja specifične kompetencije iz Modela kompetencija za demokratsku kulturu.

Deskriptori imaju za cilj da nastavnicima i svim osobama koje se bave obrazovanjem pomognu da kreiraju situacije koje će im omogućiti da posmatraju ponašanje učenika koje se odnosi na konkretnu kompetenciju ili da planiraju aktivnosti koje će doprineti njihovom razvijanju.

U nastavku se nalaze **primeri deskriptora** i tri nivoa ovladavanja (osnovni, srednji i napredni) kompetencijom Veštine analitičkog i kritičkog razmišljanja:

Zna da utvrdi sličnosti i razlike između novih informacija i onoga što je već poznato	OSNOVNI
Koristi se dokazima da podupre svoje mišljenje	
Zna da proceni rizike povezane sa različitim opcijama	SREDNJI
Pokazuje da razmišlja o tome da li su informacije koje koristi tačne	
Zna da utvrdi sve nepouzdanosti ili neslaganja u štivu koje analizira	NAPREDNI
Zna da koristi jasne i utvrđene kriterijume, načela i vrednosti za donošenje sudova	

3

Treću komponentu čine **smernice** za kurikulum, pedagošku praksu, ocenjivanje, obrazovanje nastavnika, školski pristup jačanju demokratske kulture i jačanje rezilijentnosti na radikalizaciju, koje pokazuju kako Model može biti integrisan u širi kontekst.

Smernice su opisane u trećoj knjizi Referentnog okvira – Vodič za implementaciju.

U kontekstu Srbije, Referentni okvir kompetencija za demokratsku kulturu Saveta Evrope predstavlja **razradu/nadogradnju na ključne i opšte međupredmete kompetencije, dodatno naglašava principe inkluzivnog obrazovanja i stavlja fokus na vaspitnu ulogu škole.**

Stoga, projekat „Kvalitetno obrazovanje za sve“ predstavlja segment u naporu da se Referentni okvir što više približi školama, odnosno da škole usvoje i primene Model kompetencija za demokratsku kulturu u svojoj redovnoj praksi.

Kako je za razvoj demokratskih kompetencija, odnosno demokratske kulture uopšte, potreban kontinuitet, doslednost, primena u svim domenima školskog života i sveobuhvatan pristup, Savet Evrope je usvojio „**pristup cele škole**“ za primenu Modela kompetencija za demokratsku kulturu u praksi, odnosno za jačanje demokratske kulture u školama.

RAZVIJANJE ŠKOLSKE DEMOKRATSKE KULTURE – PRISTUP CELE ŠKOLE

„**P**ristup cele škole“ (engl. *whole-school approach*) u kontekstu razvoja demokratske kulture u školama integriše demokratske vrednosti i principe ljudskih prava u nastavu i učenje, u rukovođenje školom i u celokupnu školsku klimu, sa ciljem da se učenicima omogući iskustvo demokratskih kompetencija, njihov razvoj i praktičnu primenu.

Drugim rečima, „pristup cele škole“ obuhvata tri „stuba“ na kojima se razvijaju demokratska kultura i kompetencije za demokratsku kulturu u školama, a to su:

1

Nastava i učenje

2

Školsko upravljanje i školski etos, odnosno vannastavne aktivnosti na nivou škole

3

Saradnja sa lokalnom zajednicom, odnosno aktivnosti škole u lokalnoj zajednici.

Da bi škola primenila „**pristupa cele škole**“, potrebno je da sprovede sledeće korake:

- ▶ Škola analizira, najčešće uz pomoć SWOT analize, situaciju u školi i zajednici;
- ▶ Škola identifikuje željene procene, u skladu sa analizom, odnosno bira koje kompetencije iz Modela kompetencija za demokratsku kulturu želi da razvija;
- ▶ Škola izrađuje akcioni plan koji sadrži konkretne aktivnosti u nastavi, van nastave i aktivnosti koje se sprovode u lokalnoj zajednici;
- ▶ Škola sprovodi, prati i evaluira sprovođenje akcionog plana;
- ▶ Škola deli iskustava sa svim relevantnim akterima u zajednici, naročito drugim školama.

Dakle, da bi škola razvila i negovala demokratsku kulturu, potrebno je da sprovodi:

1. **aktivnosti u nastavi i učenju**
2. **vannastavne aktivnosti**
3. **aktivnosti škole koje su usmerene ka lokalnoj zajednici**

Aktivnosti u nastavi i učenju

Školski program donosi brojne prilike za učenje o demokratiji i ljudskim pravima na formalnom nivou. Kompetencije za demokratsku kulturu, kao i međupredmetne kompetencije, mogu se ugraditi u svaki predmet, u posebne nastavne jedinice u pojedinim predmetima ili kroskurikularno (kao tema u okviru više ili svih predmeta).

U priručniku **Kako do demokratske kulture u školama**, mentorske škole mogu pronaći mnoštvo primera dobre prakse za razvijanje kompetencija za demokratsku kulturu u okviru nastave i učenja.

Primer nastavne aktivnosti:

Radionice na časovima odeljenjskog starešine

Osnovna škola „Radoje Domanović“, Niš

Kompetencija: Odgovornost

Ciljevi aktivnosti su bili najneposrednije upoznavanje učenika sa demokratskim vrednostima, upoznavanje ljudskih prava i primera kršenja ljudskih prava.

Teme kojima su se radionice bavile su: participacija učenika, odgovornost, saradnja, tolerancija, pluralizam, kršenje ljudskih prava, upoznavanje različitosti. Primeri pripreme časa odeljenjskog starešine preuzeti su iz Priručnika Saveta Evrope „Živeti u demokratiji“

Ishodi: učenici će povećati svesnost o postojanju diskriminacije i njenom razumevanju; izraziti svoje mišljenje o obrađenoj temi; razviti svest o problemu; predložiti načine za rešavanje problema.

Pored sadržaja koji se učenicima predstavlja, same metode nastave i učenja i sredina u kojoj se uči imaju veliki uticaj na razvoj demokratskih kompetencija. One učenicima daju priliku da uče na osnovu iskustva demokratije i ljudskih prava „na delu“, da slobodno razmenjuju svoja iskustva i da aktivno uče, učestvujući u procesima nastave i učenja.

Kako se to može osigurati?

- ▶ Promocijom participacije i poštovanja i ohrabrivanjem da učenici izražavaju svoja mišljenja i emocije, zajedničkim formulisanjem i poštovanjem pravila ponašanja.
- ▶ Vršnjačkim učenjem i ocenjivanjem.
- ▶ Kooperativnim učenjem i projektnim učenjem, diskusijama i učenjem u grupama.
- ▶ Saradnjom između nastavnika različitih predmeta u planiranju nastave, akcionim istraživanjima, u analiziranju sopstvenih praksi.

- ▶ Korišćenjem različitih izvora koji omogućavaju preispitivanje različitih perspektiva zajedno sa drugima itd.

Vannastavne aktivnosti

Vannastavne aktivnosti škole obuhvataju najraznovrsnije radionice, predstave, okupljanja, aktivnosti i događaje, koji za cilj imaju uključivanje roditelja, podsticanje participacije učenika, Učeničkog parlamenta, Saveta roditelja, smanjenje diskriminacije i nasilja u školama, itd.

U priručniku **Kako do demokratske kulture u školama** se takođe nalazi veliki broj primera vannastavnih aktivnosti koji su veoma različiti po obimu, vrsti i trajanju, a neke od najrazličitijih primera su: aktivnost „Živa biblioteka“, međuškolska razmena, akcija oslikavanje škole, vršnjačke edukacije, regionalni susret učeničkih parlamenata, sajam jezika itd.

Primer vannastavne aktivnosti:

Akcija oslikavanje škole „Nulta tolerancija na rodno zasnovano nasilje“

Škola mode i lepote, Niš

Kompetencije: Otvorenost prema drugim kulturama kao i drugim uverenjima, pogledima na svet i praksama

U okviru projekta, u saradnji sa Udruženjem „Osvit“, učenici su sproveli akciju oslikavanja zida škole, sa sloganom „Mogu da neću! Ljubav nije nasilje“, čime su dali značajan doprinos globalnoj kampanji u borbi protiv nasilja u partnerskim vezama.

Ciljevi aktivnosti su bili skretanje pažnje i osveščivanje učenika naše škole i javnosti za problem nasilja, posebno nasilja nad ženama.

Aktivnosti u lokalnoj zajednici

Aktivnosti škole u lokalnoj zajednici predstavljaju one aktivnosti koje se realizuju sa članovima lokalne zajednice, bilo to pojedinci ili predstavnici institucija i organizacija u sredini u kojoj se škola nalazi. Ove aktivnosti imaju za cilj da škola uspostavi i održava dobre odnose sa članovima lokalne zajednice, da demonstriraju otvorenost i demokratski duh škole, kao i da povećaju njenu vidljivost.

U priručniku **Kako do demokratske kulture u školama** se nalazi veliki broj primera aktivnosti u lokalnoj zajednici i te aktivnosti su obično namenjene većem broju predstavnika lokalne zajednice, te su to najčešće priredne,

manifestacije, tribine, performansi i slično, ali nisu nužno ograničene na taj tip aktivnosti.

Važno je napomenuti da nekada nije moguće, niti je potrebno, ustanoviti jasnu razliku između tri tipa aktivnosti (nastavne, vannastavne i aktivnosti u zajednici), te da škola može da sprovodi, recimo, aktivnosti u nastavi i učenju koje su ujedno i aktivnost u lokalnoj zajednici (na primer – javni čas na kom prisustvuje predstavnik zajednice).

Primer aktivnosti u lokalnoj zajednici:

Modna revija „Lepota iskustva“

Tehnička škola „23. maj“, Pančevo

Kompetencije: Empatija; veštine za saradnju

Ciljevi ove aktivnosti su bili je podsticanje i razvijanje empatije mladih prema starim osobama, druženje sa njima, smanjivanje diskriminacije starih osoba. Korisnici usluga Gerontološkog centra bili su veoma zadovoljni pažnjom i brigom učenika, uživali su u doterivanju i modnoj reviji. Učenici su takođe uživali u druženju sa starima. Televizija Pančevo je medijski promovisala ovu akciju.

Onlajn ili hibridne aktivnosti

Treba imati u vidu da je COVID-19 epidemija, koja je početkom 2020. godine pogodila ne samo sistem obrazovanja nego društvo u celini, kako u Srbiji tako i globalno, u određenoj meri uticaja na tok i smer sprovođenja projekta „Kvalitetno obrazovanje za sve“. Kako je onlajn i hibridna nastava postala stvarnost, projekat je podržao adaptaciju i prilagođavanje obuka onlajn okruženju, održavanje onlajn sastanaka je postala „nova normalnost“ a teme poput razvijanja demokratske kulture u digitalnom okruženju i **obrazovanja za digitalno građanstvo** su dobile dodatno na značaju.

Obazovanje za digitalno građanstvo – priručnik – priručnik sadrži detaljan opis navedenih 10 digitalnih domena, koji će pomoći boljem razumevanju važnosti digitalnog građanstva i podstaći razvoj ideja koje će obogatiti praksu u učionicama.

Zbog toga, kada se govori o aktivnostima škole, **u ovoj publikaciji podrazumevaju se i aktivnosti koje se sprovode uživo, kao i one koje se sprovode onlajn, ili kombinovano.**

Priručnik **Demokratska kultura u digitalnom okruženju** baziran je na sprovođenju onlajn i hibridne nastave u školama i iskustvima škola u vreme COVID-19 epidemije i sadrži primere razvoja kompetencija za demokratsku kulturu koji se sprovode na daljinu, putem interneta, te predstavlja izvor primera koje mentorske škole mogu ponuditi novim projektnim školama.

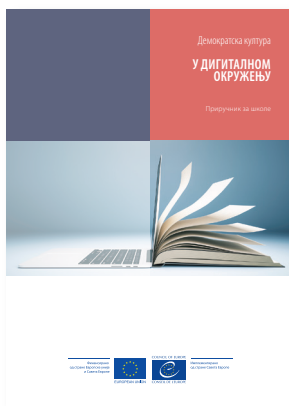
MATERIJALI SAVETA EVROPE

Savet Evrope je u dugogodišnjoj praksi razvijanja i podsticanja **obrazovanja za demokratstko građanstvo i obrazovanja za ljudska prava** izradio mnoštvo praktičnih materijala za zaposlene u obrazovanju, koje u procesu mentorstva škola može ponuditi novim školama kao inspiraciju i pomoćno sredstvo za planiranje i sprovođenje školskih aktivnosti.

U primerima koji predstavljaju dobru praksu svih škola koje su učestvovalе u projektu „Kvalitetno obrazovanje za sve“ (prva dva priručnika) prikazani su načini jačanja demokratskih kompetencija koji ne nude samo ideje o tome kako se na različitim časovima i kroz različite aktivnosti mogu jačati kompetencije za demokratsku kulturu, već vrlo živo opisuju kako se jednom aktivnošću mogu jačati čitavi klasteri međusobno neodvojivih kompetencija.

U pitanju su sledeće publikacije:

Demokratska kultura u digitalnom okruženju

- ✓ Aktivnosti u nastavi i učenju
- ✓ Vannastavne aktivnosti
- ✓ Aktivnosti usmerene ka lokalnoj zajednici
- ✓ Za osnovne škole
- ✓ Za srednje škole

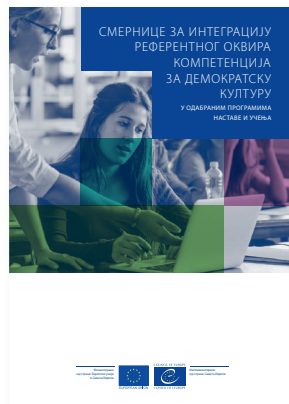
Ovaj priručnik se najdirektnije odnosi na prakse škola koje razvijaju demokratsku kulturu na osnovu Referentnog okvira kompetencija za demokratsku kulturu i obuhvata primere aktivnosti škola koji su razvrstane prema oblastima koje potpadaju u pristup cele škole.

Smernice za integraciju Referentnog okvira kompetencija za demokratsku kulturu u odabranim programima nastave i učenja

✓	Aktivnosti u nastavi i učenju
✓	Sadrži konkretne primere
✓	Sadrži kontrolnu listu za procenu nastavne prakse
✓	Za osnovne škole
✓	Za srednje škole

Ova publikacija sadrži primere međupredmetnog razvijanja kompetencija za demokratsku kulturu i opisuje koliko nastavni predmeti (srpski jezik i književnost, matematika, svet oko nas / priroda i društvo, strani jezik, istorija, geografija, fizika, hemija, psihologija i građansko vaspitanje) doprinose razvijanju ovih kompetencija. Sadrži konkretne primere koji su primenjivi u osnovnim i srednjim školama, kao i kontrolnu listu za procenu koliko nastavna praksa doprinosi razvijanju kompetencija za demokratsku kulturu.

Kako do demokratske kulture u školama

✓	Aktivnosti u nastavi i učenju
✓	Vannastavne aktivnosti
✓	Aktivnosti usmerene ka lokalnoj zajednici
✓	Za osnovne škole
✓	Za srednje škole

Ovaj priručnik se takođe odnosi na prakse škola koje razvijaju demokratsku kulturu na osnovu Referentnog okvira kompetencija za demokratsku kulturu i obuhvata primere onlajn i hibridnih aktivnosti škola koji su razvrstane prema Modelu kompetencija za demokratsku kulturu, odnosno klasterima kompetencija.

Obrazovanje za digitalno građanstvo - priručnik

- ✓ Konceptualni model digitalnog građanstva
- ✓ Za osnovne škole
- ✓ Za srednje škole
- ✓ Primenljivo i za rad sa roditeljima

Ovaj priručnik će pomoći boljem razumevanju važnosti digitalnog građanstva i podstaći razvoj ideja koje će obogatiti praksu u učionicama. Sam priručnik teži da nadogradi obrazovni okvir digitalnog građanstva, uključujući nastavnike, učenike i roditelje u osnovnim i srednjim školama, uz istovremeno ohrabriranje svih onih koji uče iz tog priručnika da istraže onlajn i oflajn zajednice u kojima žive.

Jednostavni koraci za pomoć detetu da postane digitalni građanin

- ✓ Koncept digitalnog građanstva
- ✓ Priručnik namenjen roditeljima
- ✓ Korisne sugestije i konkretni primeri
- ✓ Pimenljivo za decu različitih uzrasta

U ovom vodiču su objašnjene neke od jednostavnih koraka koje roditelji treba da slede kao bi pomogli deci da savladaju odgovorno postupanje na internetu. Priručnik je pre svega namenjen roditeljima, ali i ostalima koji učestvuju u vaspitanju dece, te može služiti i nastavnicima.

Svi različiti, svi jednaki – obrazovni priručnik

✓	Interkulturalno obrazovanje
✓	Za osnovne škole
✓	Za srednje škole
✓	Sadrži praktični i teorijski materijal
✓	Primenljivo u neformalnom obrazovanju

Ovaj priručnik nudi niz metoda i aktivnosti zarad podsticanja interkulturalnog obrazovanja. Sadrži ideje, sredstva i metode za podučavanje o interkulturalnosti. Obrađuju se teme razlika u društvu, gde se govori o podelama, poput razlika sever/jug, istok/zapad, položaju manjina u nacionalnim državama, novim pojavama poput masovnih migracija itd. ali i razumevanju različitosti i tome šta izaziva predrasude, stereotipe, diskriminaciju, ksenofobiju itd. Sadrži 43 kratka i scenarija za realizaciju ovih praktičnih primera.

Obrazovanje za demokratiju

✓	Promoviše gradjanstvo i obrazovanje o ljudskim pravima
✓	Za osnovne škole
✓	Za srednje škole
✓	Sadrži smernice za interaktivno učenje

Priručnik se bavi ciljevima, kompetencijama i celokupnom školskom pristupu obrazovanju za demokratiju i ljudska prava. Cilj priručnika je da podrži nastavnike i stručno osoblje u promovisanju građanstva i obrazovanju za ljudska prava. Razmatraju se ključna pitanja o tim konceptima, uključujući kompetencije za demokratsko građanstvo, ciljeve i osnovne principe po kojima cela škola učestvuje u obrazovanju za demokratiju i ljudska prava. Takođe, priručnik daje smernice i praktične alate za dizajniranje, podršku i procenu studentskih procesa konstruktivističkog i interaktivnog učenja.

Odrastati u demokratiji

- ✓ Za osnovnu školu
- ✓ Sadrži konkretne primere
- ✓ Sadrži smernice za interaktivno učenje

Priručnik je namenjen nastavnicima osnovnih škola koji žele da integrišu obrazovanje za demokratsko građanstvo i obrazovanje za ljudska prava u svoj svakodnevni rad. Sadrži devet nastavnih celina, detaljnih uputstava i materijala za učenike, kao i dodatne informacije za nastavnike. Ključni koncepti u ovom priručniku razvijeni su uz korišćenje konkretnih primera i fokusiraju se na interaktivne situacije učenja.

Živeti u demokratiji

- ✓ Za osnovne škole
- ✓ Za srednje škole
- ✓ Sadrži nastavne jedinice, pojmove, metode i modele
- ✓ Sadrži radne listove za učenike u svakoj nastavnoj jedinici

Publikacija sadrži devet nastavnih jedinica iz oblasti obrazovanja za demokratiju i ljudska prava. Pripreme za časove daju uputstva korak po korak, i sadrže nastavne listove za učenike kao i dodatne informacije za nastavnike. Priručnik daje celogodišnji kurikulum za više razrede osnovne škole, ali, pošto je svaka celina kompletna sama po sebi, priručnik omogućava veliku fleksibilnost u upotrebi i može se koristiti i za srednje škole.

Učestvovati u demokratiji

✓	Za srednju školu
✓	Sadrži nastavne jedinice
✓	Sadrži konkretne primere

Ovaj priručnik sadrži nastavni program za sticanje veština potrebnih za učestvovanje u demokratiji. Svaka nastavna jedinica nudi poseban pristup usmeren na osnaživanje i podsticanje učenika da učestvuju u životu svoje zajednice. Priručnik sadrži pripreme za časove obrazovanja za demokratsko građanstvo i ljudska prava za srednje škole, kao i uputstva i radne materijale za učenike.

Istraživanje dečijih prava

✓	Za osnovnu školu
✓	Sadrži detaljne pripreme za čas
✓	Sadrži nastavne materijale
✓	Sadrži konkretne primere

Ovaj priručnik namenjen je nastavnicima koji traže način na koji bi poučavali dečja prava u osnovnim školama. Priručnik sadrži devet nastavnih jedinica zajedno sa detaljnim opisima i planovima nastave, kao i pristupom učenja putem zadatka. Sadrži nastavne jedinice za sve razrede osnovne škole i detaljni opis lekcija i toka časa, kao i dodatak sa više izvora (uključujući Konvenciju o pravima deteta i ilustrovanu verziju Konvencije) i prateće informacije koje se tiču dečjih prava.

Poučavanje o demokratiji

- ✓ Namenjen nastavnicima
- ✓ Primenjiv i u formalnom i u neformalnom obrazovanju
- ✓ Sadrži zbirku vežbi i modela
- ✓ Primenljivo za razne uzraste

Priručnik je namenjen nastavnicima i sadrži zbirku vežbi i modela za obrazovanje za demokratsko građanstvo i obrazovanje za ljudska prava u školama, kao i u neformalnim vidovima obrazovanja. Priručnik nudi modele podučavanja koji odstiču učenike na aktivnost tako što im pruža primere i uvide za razumevanje opštih principa demokratije i ljudskih prava. Mnoge vežbe se mogu prilagoditi različitim starosnim grupama.

ŠTA TREBA ŠKOLA DA URADI DA BI PODSTICALA DEMOKRATSKU KULTURU

Od 2017. godine, kada je započet pilot projekat, preko 60 osnovnih i srednjih škola širom Srbije primenilo je korake iz ciklusa „pristup cele škole“, kako bi podstaklo i dodatno učvrstilo demokratsku školsku kulturu.

Ti koraci podrazumevaju:

- ▶ **Saradnju sa mentorima/mentorskom školom**
- ▶ **Izradu akcionog plana škole, na osnovu potreba škole i izabranih kompetencija za demokratsku kulturu**
- ▶ **Sprovođenje planiranih aktivnosti, uključujući Dan obrazovanja za demokratsku kulturu**

Sve navedene aktivnosti realizuju se kroz nekoliko osnovnih mehanizma koji služe za podsticanje aktivnog učešća škola, saradnje, deljenje znanja i obučavanje. U pitanju su:

1

Posete novim školama od strane mentorskih škola veoma su značajne za uspostavljanje saradnje i upoznavanje sa mentorskim školama u projektu, te ostvarivanje kontakta uživo. Posete školama se stoga u projektu realizuju kao prve posete – održavaju se na samom početku, odnosno u trenutku kada se nove projektne škole uključuju, i kao evaluacione posete – održavaju se na kraju sprovođenja projekta, u cilju evaluacije rezultata projekta.

2

Onlajn sastanci su odlično sredstvo za održavanje redovne komunikacije sa mentorskim školama, odnosno za pružanje podrške u ključnim segmentima projekta - na primer, prilikom pružanja podrške mentora u razvijanju akcionog plana nove škole, u pripremi aktivnosti nove škole u kojima mentorska škola ima puno iskustva, u pripremi Dana obrazovanja za demokratsku kulturu i sl.

U nastavku su pojašnjeni ključni zadaci i očekivanja od škola koje žele da podstiču demokratsku kulturu.

Saradnja sa mentorskom školom

Nove škole koje žele da podstiču demokratsku kulturu imaju na raspolaganju 36 mentorskih škola koje imaju dugogodišnje iskustvo razvijanju i podsticanju demokratske kulture.

To u praksi znači da će svaka škola tokom jedne školske godine biti uvezana sa jednom mentorskom školom, odnosno da će školskom timu nove škole podršku pružati zaposleni iz jedne mentorske škole.

Podrška mentorske škole ogleda se u upoznavanju škole sa Referentnim okvirom kompetencija za demokratsku kulturu, podršku novoj školi u definisanju akcionog plana škole, tačnije, u osmišljavanju aktivnosti u nastavi i učenju, vannastavnih aktivnosti i aktivnosti u lokalnoj zajednici, bilo uživo, onlajn ili hibridnih aktivnosti, kao i u osmišljavanju koncepta Dana obrazovanja za demokratsku kulturu.

Ono što je važno znati je:

- ▶ Mentorstvo može da se sprovedi kako uživo, tako i onlajn.
- ▶ Mentorstvo je vremenski ograničeno na jednu školsku godinu.

Mentorska škola je tu da svo svoje praktično iskustvo prenese novoj školi – bilo da se tiče konkretnih aktivnosti u školi kojima se podstiču kompetencije za demokratsku kulturu ili izveštavanja o njima.

Mentorstvo koji se odvija između škola u projektu „Kvalitetno obrazovanje za sve“ podrazumeva sledeće:

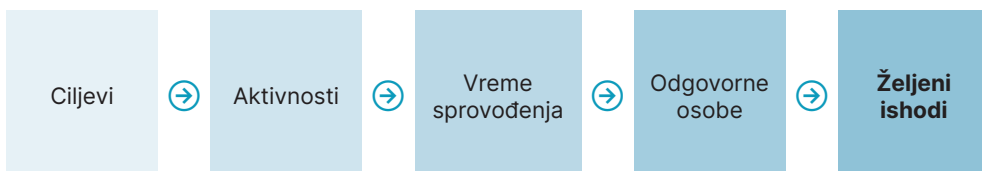
Uloga mentorskih škola	Uloga škola koje primaju mentorsku podršku
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uspostavljanje i održavanje kontakta sa školama ▪ Podrška u izboru prioriternih kompetencija za demokratsku kulturu ▪ Podrška u definisanju akcionog plana škole ▪ Prenošnje primera dobre prakse ▪ Podrška u osmišljavanju koncepta Dana/Meseca obrazovanja za demokratsku kulturu u školama ▪ Izveštavanje o sprovođenju aktivnosti u dodeljenim školama ▪ Evaluacija napretka novih škola 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Održavanje kontakta sa mentorskom školom ▪ Razmena sa mentorskom školom ▪ Izrada akcionog plana škole ▪ Sprovođenje planiranih aktivnosti ▪ Sprovođenje Dana/Meseca obrazovanja za demokratsku kulturu u školama ▪ Izveštavanje o sprovođenju školskih aktivnosti

Izrada akcionog plana škole

Izrada akcionog plana škole je jedan od osnovnih (i obaveznih) koraka u uspostavljanju „pristupa cele škole“ kojim se podstiče demokratska kultura u školi.

Akcioni plan predstavlja dokument koji na jednom mestu sistematizuje i uobličava sve aktivnosti koje će škola sprovesti tokom jedne školske godine, precizirajući ciljeve koje škola želi da postigne, kompetencije iz Modela kompetencija za demokratsku kulturu koje škola želi da razvija, konkretne aktivnosti koje će škola sprovesti (aktivnosti u nastavi i učenju, vannastavne aktivnosti i aktivnosti u lokalnoj zajednici), planirano vreme realizacije, odgovorne osobe za svaku aktivnost, kao i željene ishode svih aktivnosti.

Formular za akcioni plan koji škole treba da koriste zarad izrade akcionog plana nalazi se u prilogu 2 ove publikacije.

Akcioni plan, po pravilu, treba da oslikava potrebe škole. Škola, u saradnji sa mentorima iz mentorskih škola, će proći kroz proces definisanja potreba, sprovodeći SWOT analizu.

SWOT analiza

SWOT analiza dobila je naziv prema skraćenici engleskih reči – Strengths (snage), Weaknesses (slabosti), Opportunities (mogućnosti) i Threats (pretnje) (SWOT). U skladu sa ovim rečima, ova analiza upravo i predstavlja sistematizaciju prednosti, slabosti, mogućnosti i pretnji u određenoj situaciji ili procesu koji se analizira.

Često se u primeni SWOT analize uvodi i faktor okruženja koje deluje na subjekta, te se prednosti i slabosti analiziraju iz unutrašnjeg a mogućnosti i pretnje i spoljašnjeg okruženja.

Izrada akcionog plana škole tema je prvog sastanka koji će nove škole imati sa mentorskim školama. Od mentora nove škole će dobiti podršku u osmišljavanju konkretnih aktivnosti i uobličavanju akcionog plana škole.

Zarad održivosti i osiguranja kvaliteta, svim školama se preporučuje da akcioni plan škole predstave svim zaposlenima na nastavničkom veću i da isti usvoje kao **aneks školskog programa!**

Dodatno, Savet Evrope je u svojoj dugogodišnjoj praksi pripremio mnoštvo publikacija koje sadrže konkretne primere koje škole mogu da realizuju u svojoj praksi. Sve relevantne publikacije navedene su u odeljku Materijali Saveta Evrope ove publikacije.

Ukoliko nova projekta škola oceni svoje kapacitete (na primer, putem procesa samovrednovanja) kao visoke i želi da obezbedi dugoročnu posvećenost škole razvoju kompetencija za demokratsku kulturu, može pristupiti izradi i **Strateškog plana razvoja demokratske kulture u školi** (prilog 3), koji predstavlja dokument koji u dužem periodu i koristeći strateški pristup planira razvijanje određenih kompetencija iz Modela kompetencija za demokratsku kulturu.

Sprovođenje aktivnosti i obeležavanje Dana obrazovanja za demokratsku kulturu i izveštavanje

Kada je škola definisala aktivnosti u akcionom planu, sledi sprovođenje onoga što je planirano a to su svakako aktivnosti u nastavi i učenju, vannastavne aktivnosti i aktivnosti u lokalnoj zajednicama kojima se podstiče razvijanje kompetencija za demokratsku kulturu. Akcioni plan sprovodi se tokom školske 2023/2024. godine.

Jedna od aktivnosti koja treba da se planira u akcionom planu jeste održavanje **Dana obrazovanja za demokratsku kulturu**, koji predstavlja obeležje projekta „Kvalitetno obrazovanje za sve“.

Dan obrazovanja za demokratsku kulturu predstavlja jedinstven događaj koji je uspostavljen u projektu „Podsticanje demokratske kulture u školama u Srbiji“ a potom zadržan i u projektu „Kvalitetno obrazovanje za sve“ i koji ima za cilj da, kroz različite forme (predstave, tematske časove, sastanke, performanse u javnosti, zajedničke aktivnosti škola i sl.) ukaže na važnost negovanja demokratske kulture u školama.

Dan obrazovanja za demokratsku kulturu (koji je ranije nosio naziv Dan demokratske kulture) može biti nastavna, vannastavna ili aktivnost u lokalnoj zajednici. U narednom periodu, sve škole će obeležavati ovaj dan u toku jednog meseca, koji će simbolično nositi naziv Mesec obrazovanja za demokratsku kulturu, o čemu će sve škole biti blagovremeno obavешtene.

Ono što je važno za obeležavanje Dana obrazovanja za demokratsku kulturu jeste **obebeđivanje vidljivosti i informisanje** o istom, što se može postići na različite načine – kroz izradu postera, deljenjem objava na društvenim mrežama, pravljenjem prologa u medijima, pozivanjem gostiju – roditelja, predstavnika lokalne zajednice, itd.

Tokom sprovođenja akcionog plana, škola je u obavezi da periodično izvesti dodeljene mentore o realizovanim aktivnostima. Za tu namenu, pripremljen je **Formular za izveštavanje** (prilog 4).

To znači da će nove škole biti u obavezi da mentorskim školama dostave popunjen formular za izveštavanje, što će se dešavati, okvirno na kraju školske godine, u **junu 2024. godine**.

O tačnom vremenu izveštavanja škole će biti blagovremeno obavешtene od strane mentora.

KOLIKO JE ŠKOLA NAPREDOVALA U RAZVOJU KOMPETENCIJA ZA DEMOKRATSKU KULTURU?

UPUTSTVO ZA ŠKOLE ZA SPROVOĐENJE PROCESA SAMOVREDNOVANJA

Podsetimo se da je cilj projekta „Kvalitetno obrazovanje za sve“ da dalje razvija i što više podstiče demokratsku kulturu u školama, te da već postojećim praksama škola doda novo ruho u vidu razvoja kompetencija za demokratsku kulturu.

Kako bi škola procenila stanje u školi nakon realizacije akcionog plana, predlaže se sprovođenje procesa samovrednovanja.

Metodologija procesa samovrednovanja podrazumeva da će škole, ukratko, biti zadužene za sprovođenje grupnog razgovora (refleksiju) sa članovima projektnog tima iz svoje škole o **efektivnosti, relevantnosti i izvodljivosti aktivnosti** koje su se našle u akcionom planu škole. Za te potrebe razvijen je **Formular za sprovođenje procesa samovrednovanja** (prilog 5) a u sklopu njega se nalaze polja za izveštavanje.

Konkretno, škola će biti zadužena da kroz ovaj proces, školski projektni tim proceni doprinos akcionog plana odnosno svih sprovedenih aktivnosti tokom školske godine, a rezultati samovrednovanja služiće za planiranje novih aktivnosti u akcionom planu i/ili revidiranje postojećih.

Sprovođenje procesa samovrednovanja je jedan od koraka koji škole u projektu mogu da organizuju na kraju projekta.

Cilj samovrednovanja je da škole kroz proces razmene i refleksije i analizu sopstvenih aktivnosti procene efikasnost, relevantnost i izvodljivost akcionog plana škole, te na osnovu rezultata, još više unaprede svoju praksu i planiraju nove aktivnosti u akcionom planu škole.

JOŠ KORISNIH MATERIJALA

U nastavku su predstavljeni dodatni materijali Saveta Evrope koji mogu poslužiti kako novim školama u planiranju i sprovođenju aktivnosti u cilju podsticanja razvoja kompetencija za demokratsku kulturu.

Odrastanje u demokratskoj porodici - Priručnik za roditelje sa odeljcima o uzrastu 6 - 10 i 11 – 14 godina

✓	Namenjen roditeljima
✓	Opisuje ulogu kompetencija za demokratsku kulturu u svakodnevnom životu
✓	Sadrži osnovne informacije o ulozi Saveta Evrope
✓	Sadrži konkretna uputstva za razgovor sa decom

Ova publikacija namenjena je roditeljima dece osnovnoškolskog uzrasta. Opisuje šta znači živeti u demokratiji i različite stilove vaspitanja, kao i ulogu kompetencija za demokratsku kulturu u svakodnevnom životu. Publikacija takođe sadrži uputstva za roditelje kako da postupaju i razgovaraju sa decom na različite teme primerene uzrastu (npr. upotreba mobilnog telefona, razvod roditelja, odgovornost prema kućnom ljubimcu i sl.).

Život u demokratskoj porodici - Priručnik za roditelje adolescenata uzrasta 15 do 19 godina

✓	Namenjen roditeljima
✓	Opisuje ulogu kompetencija za demokratsku kulturu u svakodnevnom životu
✓	Sadrži osnovne informacije o ulozi Saveta Evrope
✓	Pruža savete za roditelje

Priručnik je namenjen roditeljima dece srednjoškolskog uzrasta. Opisuje šta znači živeti u demokratiji i različite stilove vaspitanja, kao i ulogu kompetencija za demokratsku kulturu u svakodnevnom životu. Publikacija upoznaje čitaoce sa karakteristikama i razvojem adolescenata i daje uputstva roditeljima kako da postupaju u određenim fazama njihovog razvoja, kada se i deca i roditelji susreću sa različitim emocijama.

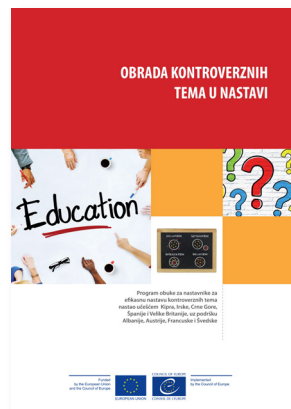
Kvalitetna nastava istorije u 21. veku – principi i smernice

Publikacija je namenjena nastavnicima istorije i u njoj je predstavljen značaj razvijanja kompetencija za demokratsku kulturu za kritičko razumevanje istorijskih pojava. U publikaciji je predstavljena uloga koju kompetencije za demokratsku kulturu mogu da imaju na vrednovanje, na inicijalno obrazovanje i stručno usavršavanje nastavnika. Publikacija sadrži osam principa i smernica za uspostavljanje programa nastave i učenja istorije i pedagogije zasnovanih na načelima demokratije, uvažavanja različitosti i inkluzivnosti.

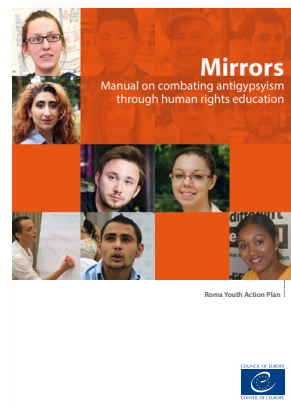
Teaching controversial issues - Učenje o kontroverzним pitanjima/temama

Ova publikacija predstavlja program profesionalnog razvoja za nastavnike koji je osmišljen da podrži i promoviše nastavu o kontroverzним pitanjima u školama u Evropi. Neki od primera kontroverzних pitanja su: razvod roditelja, ishrana i poremećaji u ishrani, nove tehnologije, trgovina ljudima, bezbednost u saobraćaju, bezbednost na internetu, vršnjačko nasilje, globalno zagrevanje, itd. Namenjena je nastavnicima osnovne i srednje škole, ali i školskom rukovodstvu i može poslužiti i za planiranje nastavnih i vannastavnih aktivnosti. Publikacija je na engleskom jeziku.

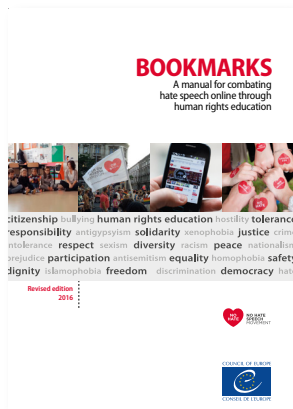

Mirrors (ogledala) - priručnik za sprečavanje diskriminacije prema Romima kroz obrazovanje za ljudska prava

Ovaj priručnik je proizveden u okviru Akcionog plana za mlade Rome Saveta Evrope kako bi nastavnicima, trenerima i fasilitatorima procesa neformalnog obrazovanja pružio osnovne informacije i metodološka sredstva za prevazilaženje diskriminacije prema Romima kod mladih ljudi svih uzrasta i u bilo kom društveno-kulturnom okruženju. Pogodan za rad sa grupama neromskih, samo romskih ili mešovitih grupa. Osvrće se na osnovna ljudska prava a školama nudi 18 aktivnosti radioničarskog tipa koje mogu da sprovode sa svojim učenicima, a kojima se pokrivaju različite teme od genocida prema Romima, do romske kulture i stereotipa. Publikacija je na engleskom jeziku.

Bookmarks (Bukmarkeri) - priručnik za sprečavanje govora mržnje na internetu kroz obrazovanje za ljudska prava

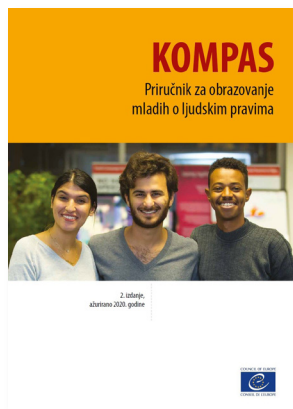

Ovaj priručnik je koristan za nastavnike koji žele da se bave temom govora mržnje na internetu iz perspektive ljudskih prava, kako unutar tako i van sistema formalnog obrazovanja. Priručnik je dizajniran za rad sa učenicima uzrasta od 13 do 18 godina, ali se aktivnosti mogu prilagoditi drugim starosnim grupama. Priručnik prvo upoznaje sa kampanjom Saveta Evrope „pokret protiv govora mržnje“, a zatim predlaže 21 aktivnost za sprečavanje govora mržnje na internetu kroz obrazovanje za ljudska prava.

Publikacija je na engleskom jeziku.

Compass - Priručnik o obrazovanju za ljudska prava za mlade

(besplatno preuzimanje)

Osim što upoznaje sa konceptom obrazovanja za ljudska prava, ovaj priručnik sadrži 58 aktivnosti sa priloženim scenarijima, namenjenih mladima koje se mogu realizovati u školskom kontekstu. Neke od tema koje su obuhvaćene ovim aktivnostima su globalizacija, zdravlje, mediji, svet rada, kultura i sport, migracije, siromaštvo, rodna ravnopravnost itd. Pored toga, priručnik sadrži 19 tema koje se prilagođene mladima a koje se mogu podučavati u okviru nastave i vannastavnih aktivnosti.

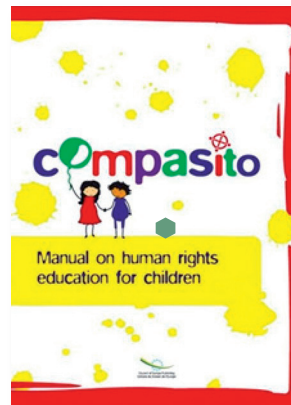
Publikacija je na srpskom jeziku.

Compasito - Priručnik o obrazovanju za ljudska prava za decu

Compasito je namenjen odraslima koji se bave obrazovno-vaspitnim radom sa decom i koristi neformalnu metodologiju i strukturu koja pruža teorijsku i praktičnu podršku korisnicima priručnika. Priručnik sadrži aktivnosti koje mogu da se sprovode sa decom mlađeg uzrasta, tačnije 40 aktivnosti sa razvijenim kratkim scenarijima. Pored toga, priručnik sadrži i 20 tema prilagođenih deci (građanstvo, demokratija, diskriminacija, rodna ravnopravnost, mediji, itd.)

Publikacija je na engleskom jeziku.

Izveštaj o upotrebi govora mržnje u medijima u Srbiji

U izveštaju se predstavljaju i analiziraju međunarodni standardi koji se odnose na zabranu govora mržnje, kao i domaći pravni i strateški okvir, da bi se utvrdila moguća pravna i praktična ograničenja koja dovode do neefikasnosti sistema zaštite od govora mržnje u medijima u Srbiji.

S obzirom na sadržaj, pogodniji je za nastavnike i učenike srednjih škola.

Izveštaj je na srpskom jeziku.

PRILOZI

1. Spisak mentorskih škola
2. Formular za akcioni plan škole
3. Formular za strateški plan razvoja demokratske kulture
4. Formular za izveštavanje na kraju školske godine
5. Formular za samovrednovanje

Priloge u A4 formatu, prilagođene za štampu, možete preuzeti na linku:

<https://rm.coe.int/prilozi-vodic-formulari/1680ac86f3>

ili skenirajte
QR kod:

Prilog 1 – Spisak mentorskih škola

MENTOR ŠKOLE ZA DEMOKRATSKU KULTURU

	ŠKOLA	MESTO	TIP	ŠKOLSKA UPRAVA
1.	Žarko Zrenjanin	Banatsko Novo Selo	Osnovna	Zrenjanin
2.	Zdravko Gložanski	Bečej	Osnovna	Novi Sad
3.	Veljko Dugošević	Turija	Osnovna	Požarevac
4.	Sveti Sava	Vladičin Han	Osnovna	Leskovac
5.	Radoje Domanović	Niš	Osnovna	Niš
6.	Miroslav Antić Mika	Pančevo	Osnovna	Zrenjanin
7.	Matko Vuković	Subotica	Osnovna	Sombor
8.	Jovan Jovanović Zmaj	Đurđevo	Osnovna	Novi Sad
9.	Bratstvo	Novi Pazar	Osnovna	Grupa za stručno-pedagoški nadzor za opštine Novi Pazar, Sjenica i Tutin
10.	Dragiša Luković Španac	Kragujevac	Osnovna	Kragujevac
11.	Dragan Marinković	Adrani	Osnovna	Kraljevo
12.	Vuk Karadžić	Negotin	Osnovna	Zaječar
13.	Mića Stanojlović	Koceljeva	Osnovna	Valjevo
14.	Jovan Jovanović Zmaj	Novi Kneževac	Osnovna	Zrenjanin
15.	8. septembar	Pirot	Osnovna	Niš
16.	Prva osnovna škola	Valjevo	Osnovna	Valjevo

	ŠKOLA	MESTO	TIP	ŠKOLSKA UPRAVA
17.	Jovan Jovanović Zmaj	Aleksinački Rudnik	Osnovna	Niš
18.	Svetozar Marković	Vranje	Osnovna	Leskovac
19.	Medicinska škola "7.april"	Novi Sad	Srednja	Novi Sad
20.	Politehnička škola	Subotica	Srednja	Sombor
21.	Srednja stručna škola "4. juli"	Vrbas	Srednja	Novi Sad
22.	Zubotehnička škola	Beograd	Srednja	Beograd
23.	Elektrotehnička škola „Mija Stanimirović“	Niš	Srednja	Niš
24.	Ekonomsko-ugostiteljska škola "Slobodan Minić"	Arandjelovac	Srednja	Kragujevac
25.	Tehnička škola	Užice	Srednja	Užice
26.	Tehnička škola	Vlasotince	Srednja	Leskovac
27.	Škola sa domom za učenike oštećenog sluha i govora "11. maj"	Jagodina	Srednja	Jagodina
28.	Tehnička škola "23. maj"	Pančevo	Srednja	Zrenjanin
29.	Poljoprivredno-hemijska škola "Dr Đorđe Radić"	Kraljevo	Srednja	Kraljevo
30.	Srednja škola "Miloje Vasić"	Veliko Gradište	Srednja	Požarevac
31.	Požarevačka gimnazija	Požarevac	Srednja	Požarevac
32.	Poljoprivredna škola sa domom učenika "Sonja Marinković"	Požarevac	Srednja	Požarevac
33.	Škola mode i lepote	Niš	Srednja	Niš
34.	Tehnička škola	Bor	Srednja	Zaječar
35.	Ugostiteljsko-turistička škola	Beograd	Srednja	Beograd
36.	Zemunski Gimnazija	Beograd, Zemun	Srednja	Beograd

Prilog 2 – Formular za akcioni plan škole

MODEL CELOKUPNOG ŠKOLSKOG AKCIONOG PLANA

Projekat: *Kvalitetno obrazovanje za sve*

Škola i mesto:

Period implementacije: *Školska 2023/2024. godina*

Naziv projekta na nivou škole: *Osmislite naziv projekta na nivou škole koji bi odgovarao potrebama vaše škole*

Koordinator školskog projektnog tima:

Odabrane kompetencije iz Modela kompetencija za demokratsku kulturu:

- 1.
- 2.
- 3.

Opšti cilj i specifični ciljevi projekta: *Opšti cilj:*

Specifični ciljevi:

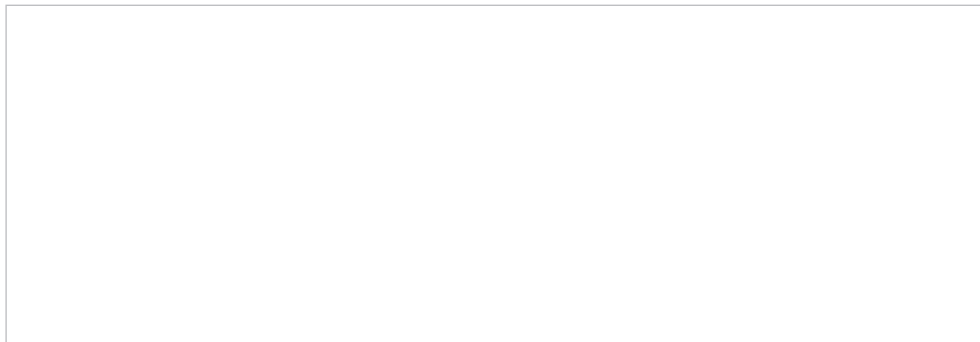
- 1.
- 2.
- ...

Broj	Aktivnost	Vreme realizacije	Kordinator aktivnosti /Odgovorna osoba	Očekivani ishodi

Unesite onoliko redova koliko je potrebno

RIZICI

Molimo vas navedite potencijale rizike za ostvarivanje navedenih aktivnosti:

A large, empty rectangular box with a thin black border, intended for the user to write down potential risks for the activities mentioned in the text above.

Prilog 3 – Formular za strateški plan škole

STRATEŠKI PLAN ZA RAZVIJANJE DEMOKRATSKE KULTURE U ŠKOLI

Članove školskog tima čine:

1.

2.

3.

4.

5.

VIZIJA ŠKOLE

Vrednosti	Ponašanja*

* Uneti u formi deskriptora

1. SWOT analiza

Uneti rezultate SWOT analize

Prednosti	Nedostaci
Mogućnosti	Pretnje

2. Analiza dosadašnjih aktivnosti u okviru projekta „Kvalitetno obrazovanje za sve“:

Sumirano o akcionom planu škole

Na osnovu prethodno analiziranih segmenata, **zaključujemo da:**

Zadovoljni smo:	Voleli bismo da unapredimo:

3. Aktivnosti koje obuhvatamo strateškim planom organizovane su po oblastima:

- Nastava i učenje
- Nivo škole/vannastavne aktivnosti
- Saradnja sa lokalnom zajednicom

OBLAST: Nastava i učenje

Cilj:

Aktivnost		Ishodi/Deskriptori	
1		1	
2		2	
3		3	
4		4	
5		5	

OBLAST: Nivo škole/vannastavne aktivnosti

Cilj:

Aktivnost		Ishodi/Deskriptori	
1		1	
2		2	
3		3	
4		4	
5		5	

OBLAST: Saradnja sa lokalnom zajednicom

Cilj:

Aktivnost		Ishodi/Deskriptori	
1		1	
2		2	
3		3	
4		4	
5		5	

Prilog 4 – Formular za izveštavanje svih škola

FORMULAR ZA IZVEŠTAVANJE SVIH ŠKOLA

Molimo navedite sve aktivnosti iz akcionog plana koje je škola realizovala u izveštajnom periodu (molimo da dodate onoliko redova koliko je potrebno). **Uz izveštaj je potrebno priložiti konkretne dokaze o primeni kompetencija za demokratsku kulturu za svaku aktivnost** (planovi, zapisnici, fotografije, poster, prezentacije itd.):

Naziv aktivnosti i datum realizacije	Vrsta aktivnosti – nastavna, vannastavna ili aktivnost u lokalnoj zajednici	Cilj aktivnosti/veza sa kompetencijama za demokratsku kulturu
<i>Radionica o podsticanju empatije, 23.04.22.</i>	<i>Vannastavna aktivnost</i>	<i>Podsticanje empatije kod učenika</i>

Naziv škole i mesto:

Period izveštavanja:

Datum podnošenja izveštaja:

Izveštaj pripremili:

Broj uključenih učenika, nastavnika, roditelja, predstavnika lokalne zajednice	Postignuti rezultati
<i>15 učenika</i> <i>3 nastavnika</i> <i>2 predstavnika lokalne zajednice (Kancelarija za mlade)</i>	<i>15 učenika iz tri odeljenja VI razreda su podstaknuti primerima opisivali osećanja u konkretnim situacijama i razgovarali za temu empatije</i>

Molimo navedite sve aktivnosti iz akcionog plana koje je **škola planirala ali nije realizovala** u izveštajnom periodu:

Naziv aktivnosti	Vrsta aktivnosti – nastavna, vannastavna ili aktivnost u lokalnoj zajednici	Razlog zbog čega aktivnosti nije realizovana	Plan za realizaciju aktivnosti/ prevazilaženje izazova

Ukoliko biste neku od realizovanih aktivnosti u navedenom izveštajnom periodu ocenili kao **primer dobre prakse**, molimo da je detaljnije opišete i obrazložite zašto je to primer dobre prakse:

3. Generalni zaključak o efikasnosti, relevantnosti i izvodljivosti aktivnosti iz akcionog plana i pravac u kom će se razvijati novi akcioni plan škole:

--

Ova publikacija je pripremljena uz finansijsku podršku Evropske unije i Saveta Evrope. Sadržaj je isključiva odgovornost autora/autorke i ni u kom slučaju ne predstavlja zvanične stavove Evropske unije ni Saveta Evrope.

 <http://horizontal-facility-eu.coe.int>

 [jp.horizontal.facility](https://www.facebook.com/jp.horizontal.facility)

 [CoE_EU_HF](https://twitter.com/CoE_EU_HF)

SRP

Zemlje članice Evropske unije su odlučile da udruže svoja znanja, resurse i sudbine. Zajedno su izgradile stabilno okruženje, demokratiju i održivi razvoj za državajući kulturnu raznolikost, toleranciju i individualne slobode. Evropska unija je posvećena deljenju svojih dostignuća i vrednosti sa zemljama i narodima van svojih granica.

www.europa.eu

Savet Evrope je vodeća organizacija za ljudska prava na kontinentu. Obuhvata 46 država, uključujući sve članice Evropske unije. Sve države članice Saveta Evrope potpisale su Evropsku konvenciju o ljudskim pravima, sporazum čiji je cilj zaštita ljudskih prava, demokratije i vladavine prava. Evropski sud za ljudska prava nadgleda primenu Konvencije u državama članicama.

www.coe.int

Sufinansira
Evropska unija

COUNCIL OF EUROPE

Sufinansira i sprovodi
Savet Evrope